CUMARTESİ 17 KASIM 1945

GÜN

HAFTALIK KÜLTÜR ve AKTÜÂLİTE GAZETESİ

YIL : 1
SAYI : 3
10 Kuruş

Köylü, İşçi, Küçük Esnaf ve Münevverler

Esat Adil MÜSTECAPLIOĞLU

Türk cemiyetinin ictimaî ehramını tetkik ve tahlil edecek olursak aşağıdan yukarıya doğru daralan ana kademelerin sırasiyle köylü, işçi ve küçük esnaf gibi üç büyük halk kütlesi tarafından işgal edildiğini görürüz. Bu üç grubun yaşayış sisteminde, içinde bulundukları iktisadî ve içtimaî şartlarda karşılaştıkları zorluklarda ve her türlü baht ve mukadderıt şekillerinde tam bir benzerlik vardır.

Ayrı ad taşıyan fakat hayat mücadelesinde aynı saf üzerinde yürüyen, aralarında hiç bir menfaat ve gaye ayrılığı bulunmayan bu üç halk kütlesinin içtimaî ve iktisadî Kompo ːisyonunun ne olduğunu araştıralım:

1) Köylü adını verdiğimiz toprak ekonomisine bağlı bu halk kütlesi, büyük arazi sahiplerinin, tefecilerin, Köy ve kasaba bezirgânlarının geniş çapta istismar ettikleri, hususî küçük mülkiyete bağlı, istihsal tekniği geri müstahsiller grubudur.

Gerek köylerde, gerek nahiye ve kasabalarda yaşayan, ya tamamen ırgatlık eden, ya 1-20 dönüm arası toprağı işleyen, ya bir kaç keçi ve beş on davarla geçinen ve bu arada her biri bir ayağı toprağa bağlı kalmak suretiyle çeşidli küçük işler gören kütlenin nüfusu benim tahminlerime göre ortalama 15 milyon kadardır.

Yüzlerce yıldanberi toprağı eşeleyerek, dere ve orman kıyılarında yaş kütük ve çırpı toplayarak, davar ve sığır güderek yaşayagelen bu muazzam kalabalığın yüzlerce yıldanberi kulübesinde, sofrasında, sırtında iptidaî istihsal tekniğinde ve kafasında hiç değişme, hiç bir ilerleme olmamıştır.

Tıp ilminin en müterakki asrında yaşıyoruz, fakat köylümüz hâlâ sulfatadan beşka ilâç adı öğrenememiştir. Doktor, dişci ve eczacının köylerimizin sağlık kadrosunda yeri yoktur. Bu halk kütlesi hâlâ hürafe ve efsanelere dayanan tedavi usulleriyle hayatını korumak zorundadır.

Köylümüz kültür bakımından tamamiyle sıfırdır. On milyonlarca ırgat, yanaşma, sığırtmaç, çoban rençberin hayat ve yurt bilgisi ancak köyün sınırları içinde öğrenebildiklerinden ibarettir. 34 bine yakın köyde ilkokul yoktur ve hâlâ 2 milyona yakın köylü çocuğu ilk tahsil görmemektedir.

Bu halk kütlesinin satın alma ve istihlâk etme kudreti o derece eksikdir ki yaşayışının bütün safhalarında hayat ve yeni dünya nimetlerinin hemen hiç birine rastlanamaz.

2) Hayatını, yer altı ve yer üstü iş sahalarında kiraladığı emeğiyle temine uğraşan işçi halk kütlesinin içinde bulunduğu iktisadî ve içtimaî şartların köylü tekniğinden farklı olduğu ileri sörülemez. Hiç bir hayat garantisini elde edememiş olan, günlük çalışıp günlük geçinen, çalışamadığı zamanlar açlığa mahkûm bulunan ve liman hammallığından maden ameleliğine kadar çeşidli iş sahalarında az çok toplu yaşayan bu işçi kütlesinin sayısı yine şahsî tahminlerimi destekliyen resmî ve yarı resmî rakkmlara göre 1 milyondan fazladır.

Büyük şehirlerde ve kanunların daha iyi tatbik gördüğü devlete bağlı işletmelerde çalışan işçilerin sağlık ve kültür bakımından vaziyetleri köylüye ve diğer işçilere nazaran biraz daha iyicedir. Fakat her ne olursa olsun bu büyük halk kütlesinin Türk cumhuriyetinin kuruluş ve yükselişindeki payı ile elde ettiği refah ve kültür payı arasında derin bir nisbetsizlik vardır.

Her neresinden bakılırsa bakılsın işçi ile köylü kütlesinin bahtı ve mukadderatı daima müşterektir.

3) İstihsal ve istihlâk organizasyonunun içinde küçücük sermaysine ve geniş çapta emeğine dayanan ve gayet çeşitli iş şubelerine dağılmış olarak yaşayan küçük esnafın da mukadderat işçi ve köylü kütlesine bağlıdır. Bu sınıfın da aile efradı bütün Türkiyede bir milyona yakındır.

Nalbatlıktan, kahvecilinten, hırdavatcılığa kadar yapılan bu küçük esnaf, büyük istihsal guruplarının emrinde çalışan onlar namına ve menfaatine müstehliklerle temasa geçen bir takım ecirlerden ibarettir.

Köylünün ve işçinin içinde bulunduğu hayat şartlarının tesirinden kurtulmalarına onlar için imkân yoktur. Bir nalbandın, bir araba tamircisinin, bir demircinin, küçük bir kunduracının köylü ve işçinin yoksulluğuyla veya refahile sıkı bir ilgisi vardır. Çünkü küçük esnaf, büyük imalâtçı ve müstahsilin eciri olduğu kadar işçi ve köylünün de baht ve mukadderat ortağıdır.

Şehir ve kasabalar da her yıl 300 bine yakın ilk okul dışında kalan çocukların bir kısmı işçi, bir kısmı da küçük esnaf çocuğudur. Bu halk kütlesinin de hiç bir hayat garantisi yoktur. Elindeki küçücük sermayesini kaybeder veya çalışamaz bir hale gelirse hiç şüphe yok ki açlık onun da kapısını çalmakta asla gecikmiyecektir.

Görülüyorki küçük toprak işletmesine veya küçük sermaye faaliyetine bağlı ve daima emeğini bu işletme ve sermayeye yardımcı olarak kullanmağa mecbur olan köylü ve küçük esnaf kütlesiyle işçi kütlesi arasında saadette ve felâkette daimi bir beraberlik göze çarpmaktadır. İşte bu sebepledirki her üç halk kütlesinin içtimaî ve iktisadi kompozisyonu, hayat sistemi yekdiğerinin aynıdır.

Bu üç kütlenin arasından yatişen münevver zümreye gelince; kafa emekçisi adını da verebileceğimiz bu halk kütlesinin de baht ve mukadderatını diğerlerinkinden ayırmağa imkân yoktur. İster memur, ister sanatkâr, ister serbest meslek sahibi olsun ancak kafa faaliyetile yaşamağa mecbur kaldıkça işçi, köylü ve küçük esnafın içtimaî organizasvonuna münevverin de katılması zaruridir. Emekçi münevver, bu safların birleştirilmesi işini yürütmek ve bu halk kütlelerinin içtimaî saadetini temin etmek için onlara önderlik edebilir.

Fakat, içinden yetiştiği halkları inkâr ederek, onlardan tamamile ayrılarak kendisini ayrı bir zümre halinde yüksekte tutmıya çalışan münevverin böyle bir davada müsbet hiç bir rolü olamaz, olsa olsa o, ya bir manken, yahut ilmini, tekniğini ve sanatını borsa ve sipekülasyon oyunlarda harcayan bir aylaktır.

Hasret

Barışmış allahlarımız,
Barışmış cümle bayraklar;
Rahatsız
Yer bereketinde cömert,
gök rahmetinde gani;
Bolluk yağıyor arzumuza
Namütenâhi
Mahzun değil şarkılarımız,
Akşam garip değil;
Fakat salkım daha ağır,
Yaprak daha yeşil.
Âzâdeyiz merhametinden hatıraların özlemiyoruz;
Ve sade yaşıyoruz:
Mehtabı beraber, aşkı beraber.
Bir selâm için uçuruyoruz kuşları;
Kanat dolusu şarkı salıyoruz
Sıra dağlar, dağlar aşırı,
Günüdür artık,
Yaşamak üstüne ve aşka dair
Alabildiğine konuşabilir,
Mes'ultur şair.

N. AKINCIOĞLU

DÜNYA

DEMOKRAT GENÇLİK FEDERASYONU

1 kasımda Londrada toplanan renk, dil, din ve ideoloji farkları gözetmeksizin yalnız demokrasi lehine ve faşizm aleyhine mücadeleye karar veren dünya gençlik kongresi 10 kasımda dağılmıştır.

63 milletin 30 milyonluk teşkilâtlı gençliğini temsil eden bu kongre sonunda "Dünya demokrat gençlik federasyonu„ kurulmuştur.

Başta üniversite ve yüksek okullar talebesi olmak üzere bütün Türk gençliğinin "Türkiye demokrat gençlik kurumu„ adı altında teşkilatlanmasını barış ve demokrasi savaşına iştirâk etmek üzere dünya federasyonuna iltihak etmesini ve hükûmetimizin de bu işi kolaylaştırmasını istiyoruz.

Hür, demokrat ve idealist Türk gençliği! Dünya gençlik federasyonunda size lâyık olan şerefli safınızı boş bırakmayınız!

KARA GÜNLERİN DESTANI :

I

Birden bire çıldırmağa başladı
Komşunun bahçesinde ağaç,
Vapur, meydan, lokomotif,
Eski aşkım, ekmek param,
İstasyon, İskele.

Fecirle ürperdi şehir
Açtı çocuk gözlerini
Masmavi pencereden
Masmavi gök yüzüne
Anasını görmeden
Müşterinin koynunda
Çıktı mektep yoluna
Umumhane kapısından.
Ve denize bağlanan sapa yollardan
Koşar adım gidiyor
Fabrikaya, rejiye
Uykuya döşeklerde doymamıyan
Kara bahtlı çocuklar.

Cahit Saffet IRGAT

Hasan

Bir gözü halhalli avretde kaldı
Biri ateş için efendide
Daha doğru dürüst tütün sorması bilmez
Ne anlar pipodan Hasan
Belediyeye güze doğru yazıldı
Aklı bir türlü hikmetine ermez
Yol boyuna dizilen ağaçların
Yel vurdukça dökülür gazeller.
Süpürmeyle biter mi.

MEHMET KEMAL

Sanatoryomlarda yatak bulunmuyor — gazetelerden:
ÖLÜM: — Bana buyurun, ben size istediğiniz kadar yatak bulurum.

EDEBİYAT TARİHİNDE DEJENERELER

CEMİL MERİÇ

Geçen asrın, psychiatrie Litteratürüne ferman dinleten, tereddî nazariyesi, feyizli araştırmalara yol açtıktan sonra tarihe göçtü. Bugün, ondan boşalan tahta psychanalyse kuruluyor. Mübhem mutalara dayanarak insanlığı iki geniş sınıfa bölen dejeneresans telâkkisi, karanlıklarda emekliyen marazi ruhiyata Morel'in kaleminden fışkıran ilk ışık hüzmesiydi. Magnan, Blin, Regis, G. Perrin çapında büyük otoriteler tarafından desteklenen bu görüş: ceza hukuku, politika ve sosyoloji incelemeleri yaparken Lombrozo nunda azami mikyasta işine yaradı. Dejeneresans nazariyesini, muasır sanat ve edebiyat tarihine tatdik etmek şerefi ise Max Nordau ya aittir. parodoksal hükümler vaktiyle memleketimizde de bir hayli âkisler uyandıran Avusturyalı münekkid'e göre: "dejenereler daima mücrim, anarşist veya zırdeli olmazlar, muharrir ve sanatkâr kisvesine büründükleri de çok vakidir.„

Nardau'nın iki büyük cilt tutan muazzam eseri (La degenerescence) canlı müşahedeler, orijinal görüşlerle doludur. Müellifin geniş kültürü, metin uslûbu, batıl inançları kökünden sarsan pervasız tenkitleri, sakat iddialarına ve tek cepheli hükümlerine rağmen en müşkülpesent okuyucularda hayranlık uyandırmağa kâfidir. Birinci cihan harbinden sonra türeyen kübizm, dadaisme, surrealisme gibi marazi sanat ceryanlarının otopsi si yapılırken Mordau dan büyük ölçüde faydalanılabilir. XIX ıncı yüz yıl sonu Fransasını insafsız bir realizimle aydınlatan ilk fasıl (sayfa 3 — 14) korkunç dejenerans salgınını haber veren çan sesleridir. İnsana, ulvî Lucrece in Atinadaki vebayı canlandıran mısralarını hatırlatıyor. Muharrire göre, inhilâle uğrayan sınıf, "yüksek sosyete„ yi teşkil eden imtiyazlılar kastıdır. âşıkların sayısını şaşıran zarif hanım efendiler Tolstoi Kreutzer un snatlarına meftundurlar. Şehvetten kuduran dudaklar Lesbos un sodome nin hasretkişi. Borsa dalaverelerinden ve bakara masasından gayri iman tanımayan milyoner veletleri Verlaine nin Meryem Anaya yazdığı şiirlerden istiğraftan gözleri yaşararak okuyorlar. Büyü, fakirizm, müneccimlik, hortlak hikâyeleri, bahnameler işidilmemiş bir itibar ve merakla kapışılıyor. Bu çöken sınıfın yaldızlı iğrençliklerini, ve ipekülerle gizlenen ruhî şankırlarını, ihtiyar bir hekim soğuk kanlılığıyla deşen muharrir, III. cü fasılda teşhisini koyuyor: Dejeneresans. Zira "bozuk düzen insiyaklarını kalem ve fırça ile tatmin eden„ Graphomane lar; kafa taslarında oynıyan faciadan habersiz oldukları için, marazî uyuşukluklarını tevekkel ve feragat felsefesiyle meşrulaştırmağa çalışan, parlak sistemler fabrikatörleri, Hartmann la Sopenhauer i putlaştıran, kafile kafile Meryem Ana mucizelerini seyre koşan mistiklerde, anarşit, orospu, ve katil dejenerelerin öz kardeşidirler. Onlar da aynı ruhu - hattâ bedenî - ağrazla damgalıdırlar. Tereddinin, bütün inkişaf derecelerinde iki pisikolojik kökü vardır: Canavarca hodbinlik, azgın bir impülsivite (her hangi bir ilca; boyun eğmek) dejenerelerin manevî damgalarından biri de dizginsiz heyecanlardır. En basit hâdise karşısında dakikalarca güler, saatlarca gıçkırırlar. "Bu hastalar boyuna yanıp yakılarak, aynı sualleri, aynı cevapları çileden çıkaran bir monotonlukla tekrarlamak ihtiyacındadırlar. Morel

Dejenereler, (orta ve aşağı) stiğmat denilen bir takım bedenî alâmetlerle belli olurlar: Uzvî biçimsizlikler, asymetrie (tenazur sezmek) kulaklarda garabet, şaşılık, taşan, dudak, damak dişlerde düzensizlik, ve saire cismanı inkişaflarında göze batan bu aksaklıklar zihni gelişmelerinde de kendini gösterir. Bâzı melekeleri mübalâğalı bir gürbüzlüğe mazharken, ötekiler tamamen dumura uğramış vaziyettedir. Hemen hepsi de ahlâk ve hak mefhumundan habersizdirler. İçlerinde büyük bir vicdan huzurile cinayet işliyenler (Pritchard Maudsley'in, tâbir Moralinsanity) ahlâki çılgınlık derecesine varanlar vardır. Bedenî stigmat lardan münezzeh olan yüksek dejenereler, normal le patalojik arasında geçit teşkil ederler. (Ball la, Maudsley bunlara sınır . bölge sakinleri diyorlar.) Bâzı sahalarda parlak bir istidat göstermeleri kabildir. Fakat, kimi telleri kırık bir kemana benzerler.

Nordau, "deha bir nevrose dir„ diyen Lasegue i tasdik ediyor. Fakat o gürbüz dehaların da mevcudiyetine kanidir. Hakikî bir genie, — Goethe gibi — dehasını teşkil eden melekeden mahrum olsa bile zeki ve ehliyetli insan vasfını muhafaza eder. Dejeneresans, asır sonu Fransasında neuvrasthenie hysterie ile ele vermiştir. Sinir hastaları birbirini aradığından, boyuna sürü süedebî ne kollar kuruluyor.

IV. cü fasıl bu çılgınlık salgınının sebeplerine hasred lmiştir. Ekonomik ve sosyal faktörlere inemeyen Nordau çok defa satıhda bucalıyor. istatistiklere ve akliyeeilere dayanarak bulduğu âmiller şunlardır: 1 — tesemmüm (intoxicatim) 2 büyük şehirlerdeki yaşayış şartları. 3 — Dimağı ve bedenî yorgunluk, 4 — Tekniğin ve medeniyetin dev adımlariyle ilerlemesinden

— Arkası S. 2 de —

Hakkımdır

Yaşıyan ölülerden bahsederler
Ama ben hiçbir zaman işitmedim
Ölülerin konuştuğunu
Ve görmedim
Dolaştığını aramızda,
Yemek yediğini,
Su içtiğini
Ve güldüğünü.
Kara, kapkara cahil
"Toprağın altı da bir,
Üsfüde bir„ diyen şair;
Toprağın üstünde yaşanabilir ancak
Toprağın üstündedir
Hava
Su
Ve ekmek
Sırası gelmişken şunu da söyliyeyim:
Yaşamak
Borcum degil,
Hakkımdır benim! ..

Sabri SORAN

Demokrasi Ve Sanat

Haşmet AKAL

USTA ÇIRAK AN'ANESİ VE HIRİSTİYANLIK:

Yağlı boya manasında resim 17 inci asırda başlayıp 18 inci asrın sonlarına kadar, ustadan çırağa geçerek ve bütün yeni bilgilerin teknik imkânlarından istifade ederek inkişaf etti.

17 inci asırdan sonra (kökünü economique tesirlerde bulabileceğimiz sebepler yüzünden) -USTA - ÇIRAK - an'anesinin kalktığına ve yerini tamamile ferdî araştırmalara bıraktığına şahit oluyoruz. İşte bu devre, mazisile irtibatını kesen ve esas karekterini gittikçe kaybeden resim san'atının inhitatıdır.

Beş asırlık zuhur ve inkişaf devresi, çırağın ustasından tevarüz ettiği bilgileri daha yüksek bir platforme'a ulaştırması tarihidir. İnhitatın başlıca sebebini bu an'anevi tekamül tarzının ortadan kalkmasında ve asırlık bilgilerin - bir tek insan tarafından - bir tek ömur içinde elde edilememesi imkânsızlığıda aramalıyız.

Mağara devrinin en iptidai çizgilerinden, yağlı boyanın keşfine kadar; resim san'atı bütün diğer ifade imkanları "müzik, edebiyat, heykel v.s. ile beraber insan kitlelerinin uhrevî ve dünyevî fay'dalarına kullanılmış cemiyet tekâmülünün başlıca amillerinden biri olmuştur.

Yağlı boyanın zuhurundan evvelki resimde, usta-çırak karekterini taşıyarak, bütün evvelki dinlerin daha sonra hıristiyanlığın davasını güder. Yağlı boyanın keşfi resim san'atının bu ezeli mahiyetini değiştirmedi, bilâkis onu takviye etti. Resim gene isa hikâye-

Kalem ve fırça kullanma tarzından boya imaline, kompozisyon inşasına kadar, bütün teknik bilgileri çırağına devreden usta, dünya görüşünü, dinî anlayışlarını, esatır malumatınıda ona vermek suretile, şakirdinin fikri inkişafını temin ediyordu.

İNHİTAT:

18 inci yüz yılda bu imkânlar ortadan kalktı. Zaten artık cemiyete faydalı bir müessese halinden büsbütün uzaklaşan İsa dini de, ilham menbaı olmak mahiyetini kaybetmişti. Bu sebepten de inzibatını tamamlle kaybeden sanat küçük bir hâkîm zümrenin günlük aşk ve eğlencelerini tasvir eden "Pompei„ tabir ettiğimiz bir zevk safahat, süs sanatı haline girdi,

Filvaki daha sonraları "Demokrasl„ fikri ve ihtilâli, bir mevzu kaynağı olmak istidadını gösterdi. Fakat esas prensiplerine ulaşmadan yokolan bu hareket, reaksiyonunu ancak bir kaç sanatkârda yapabildi. Hatta aynı sanatkârın iki devresinde, demokrası bayrakdarlığına ve - Napolyon imparatorluğu ile beraber - demokrasiye karşı lâkaydî nümuneleri eserlerine rasliyoruz. "Delacroix„ da olduğu gibi.

Edebiyatta - devri içinde - ileri bir hareket olan romantizm, resim sanatinde kötü bir tesir icra etti. Eskiden tıpkı bir esnaf. bir sanatkâr gibi muayyen zamanlarda atölyesini açıp kapayan ve mazbut bir tarzda çalışan ressam yerine, şimdi uykusuz geçen gecenin sabahında yorgun gözlerle kırlarda ilham arayan, derme çatma bir sa-

etzafını kaplayan reel iztirabın ihsaslarına yer veriyordu. Devrın ictimaî problemlerinin de onun sanatinde yeri yoktu...

Sanatkârın bu çukura yuvarlanması ve sanatin böyle bir devre atlatması zaruri idi. Çünkü tarihin her sosyal intikal devrelerinde, sanatın bu inhitatı vukua gelir. Meselâ: eski Yunanda Mitoloji, Yunanlıya bir iman vasıtası olmak şeklinden çıkınca, gayesiz kalan sanatta decadance başlamıştır

Elhasıl: her devirde faydasını tüketen Allahla, Allahını kaybeden sanat beraber çöktü.

19 UNCU ASIR:

Bu çöküş vukua gelirken, diğer taraftan yeni ictimaî din - demokrasi - gelişiyor. 19 uncu asır ortalarında en ileri şeklini alıyor, bütünleniyordn. 19 uncu asrın bidayetinde inhitattan henüz tamamile kurtulamıyan sanatında, buna büsbütün bigane kalmadığını ve iki koldan, hakikî sanatin ihyası için mücadeleye girişildiğini görüyoruz:

1 — Teknıkte "tektük kuvvetlilere raslanmakla beraber„ umumiyetle zayif fakat muhtevada ileri bir mahiyet arzeden, ve yeni dinin yeni fikirlerini vaız eden sanatkârlar. Bunlar büyük Fransız ihtilâlinden başlayıp, bütün 19 uncu asırda zaman zaman gözükürler, en kuvvetlileri:

Colin-Libour, Delacrroix, Humbert-Vignot, Benoit Levi, Azema, David v.s. ve daha bir çok peyklerile bunları yüksek bir yekûna çıkarmak mümkündür.

2 — Fikir ye cemiyet mesele- [illegible]

Edebiyat Tarihinde Dejenereler

— Birden Devam —

doğan yeni durumlar karşısında intibak güçlükleri.

Rakamlar ve citation larla dolup taşan bu mübahs, meselenin ancak tek cephesini aydınlatabiliyor. Bnnunla beraber merak ve alâka ile akunmağa lâyıktır.

İkinci kitap "mistisizm„ in pisikolojisini incelemektedir. Zira: Dejeneresansın belli başlı sıymptome lerinden biri de mistizismdir.„ Mistikler hâdiseler arasında görünmez ve esrarengiz bağlar, karanlık ve mechul kudretler tevhim eder, senbullere dayanarak gizli hakikatları keşfe çalışırlar. Adetâ mietik, endişe verici maskelerle kuşatılıd = Bunların ardından muammk alot gözler belirir. Ona göre: eşya göründüğü şekilde değildir.„ Hat vakalarda bu marazi hal bir sam (hallucination) mahiyetini alır. O zaman mistik lâhutî sesler duyar ve garip hayaletler duyar.

Muharrir mistizismin mâna ve mahiyetini bu surette belirttikten sonra, pisiko - fizyolojinin (o devirdeki) mutalarına dayanarak, sağlam ve şuurlu düşünce ile, sakat ve hasta tefekkür arasındaki ayrılıkları sıralıyor.)

Bu ikinci kitabın ikinci faslı Preraphacliteler serlevhasını tasır. Donte - Gabriel, Rossentti, Helman Hunt, Millais isimli üç ressamın 1848 de kurduğu P. R. B (preraphaclite kardeşlık) cereyanını, bu mektebe katışan (Swiburne, William Morris) gibi şairlerin tereddi arazını esirlerine ve hayatlarına dayanarak izah eder. Muharrire göre P. R. B, Fransız Ansiklopedistlerine has zibniyetin bir tepkisi mahiyetinde olan Alman Romantizminin torunudur.

18 inci yüzyıla tahakküm eden

da - zaruri olan - dini renklere büründ'i. İngiliz milletinin bilgiye karşı duyduğu aşk hinduction felsefesini yaratmış hem ispirtizmayı doğurmuştur. İnsanlık Bacon'nun, Harvey'i Newtona, Locke'u... Onlara borçludur amma Bunyan'lar, Berkley'ler sürüsü ve guaker'ler puroitin'ler, medyumlarda onun sinesinde gelişti. Salgın halindeki tereddi ve hystei'nin ilk alâmeti 1840 daki Oxford hareketinde göründü. Dejenere, hysterigue İngilizlerin dini heyecanı sanat sahasında en beliğ ifadesini pererafa elizmde buldu.

Hacmimizin müsaadesizligi 56 büyük sahife tutan bu ehemmiyetli mephasi şimşek hızile geçmemizi icap ettiriyor. Modern şiirin patolojik köklerini araştıran her münekkit bu özlü sahifeleri — mübalâğalı, paradoksal ve tek cepheli hükümlerine rağmen — dikkatle okumak zorundadır. Avrupa edebiyatını bütün cephelerile tanıyan muharrir müteakip fasıida symboliste'lere geçiyor. Bu mektebin inkişaf grafiğini büyük bir isabetle çizen Mordau, mistisizim ve irtica kokan bu cereyanı (pek haklı olarak) dejeneresance'ae bağlıyor. 75 sahifeyi kucaklıyan bu özlü ve berrak etüd münevver gençliğin ezberlemesi gereken vecizelerle doludur. İlme saldıran dejenerelerin yüzünden maskelerini sıyıran Nordau, metafiziğin kısır ve zehirli çiçekleri yanında, tecrübe ve rasyonal araştırmaların vücut besleyici ve mübarek meyvelerini, hakiki bir mümin vecdile sıralıyor. "İlmin iflası„ tabiri cizvetlerin korduğu bir iftiradır. Sembolizmi kuranların çoğu bozuk zekâlarını cizvit mektePlerinde zehirlediler. "İmana dönüyorum çünkü ilim beni tatmin etmiyor„ Sata-

Hürmet ve ibadet etmelerini emrederler. Hakikatta işleri bomboştur. tabii ama zenciler, bu tamtakır kabakları dini bir korku ile seyreder, onlara ve sahiplerine karşi tazins ve taabbütte kusur etmezler. Tıpkı bunun kibi bomboş malerme, zihni bakımından senegal zincilerinden kat kat aşağı olan senebolistlerin fetişidir.

"Okarşısında diz çökülen su kapağı payesine şifahi sobbetleri sayesinde erişmiştir„ "Kulaklarıda habir dejenere olduğunu isbata kâfidir„ Prerafealiilerin "orta çağcılık ve Neocatholicismi Fransız mistiklerine onun telâkkileriyle sırayet etti. (Nourdau daha sonra yazdığı Vus de dehores dada aynı görüşlere sadık kalmıştır.) Moreas'ı Charles Vignier'yi, Reneghil'i de otopsi masasına yatıran insafsız münekkit irili ufaklı bütün sembolistleri dejeneresanla damgaladıktan sonra Tolstoi'ya geçiyor. Boileau ile Faguet'den gayri münekkit tanımıyan şarlatan doktorlarımızın yirminci yüzyılın başlangıcında çıkan bu eserden bir hayli ibret dersi alacaklarını umuyoruz.

Nordau'nun kullandığı terminoloji eskimiştir. Bir çok hükümlerin zaten — ölü dohmuştur. Tezatlar içinde bocaladığı muhakkaktır. Ekonomik ve sosyal amilleri ihmal ettiğinden çok defa satıhta kalmıştır. Ferdî ksikolojinin cılız ve titrek ışığı, büyük cemiyet meselelerini baştan başa aydınlatamaz.

Fakat eseri, bütün kusurlarına ciddi emeklere dayanıyor. Edebiyat tarihinde yeni ufuklar, (hiç değilse) patikalar açıyor. Hakiki bir sanatkâr ustalığıyle çizdiği dejenere portrelerinde kendi şairlerimizden bazılarını tanıyor gibi oluyoruz. Nordau yu Tolstoi yun Vagner'in ve sembolistlerin hem hayranları, hem de düşmanları okumak zorundadırlar.

nefeselerini almakla meşgul. Oğlanlardan biri koşar, anasının kızarık burnundan evvel getirdiği yüke bakar, sırtlayıg içeri alır; derken öteki yetişir, lâhzada haber alan diğerlerinin yardımile kahraman ana içeri çekilir. Karın doyurmak için yarım saat filân bir moladan sonra o günkü havadislerin derecesine göre, uzun veya kısa, dayak fasılları başlar. Çığlıklar, nağralar... Kalfa hanım, kocaman avuçlarile bir indirdi mi, allah yarattı demez; pestilini çıkarar. Çocuklarının terbiyesini ihmal etmez. Üstleri başları başları her gün biraz daha düzelir, yemenilerinin altı delinmeden bir yenisi alınır. Büyük oğlana, artık vakti gelmiştir, beyaz tarablus kuşak, seten don, ipek çizgili mintan yaptırılır. Kimisi haylaz çıkar okumaz; Kimisi ilk mektebi birincilikle bitirip, anasının iltimasile, Vilayet sanat okuluna yazdırılır, Onun arkasından gelen allâme, yine anasının kendisini İstanbulda okutacağını sağda solda anlatır. Herkes parmak ısırır. (Zinganlı Kalfa hanım) bu, yapar mı yapar. E.. Herkes hatırını da sayar hani. Onun çatışkanlığı, çocuklarına fedakârlığı ta vilâyetlere kadar sürer, gider. Vali görmek ister, deftardar merak eder... Kalfa bir gitti mi, on gün görünmez. Fakat evin nafakası evvelden hazırlanıp büyük oğlanın eline emanet edilmiştir. O, sabunu yarı fiatına okutsa da bulguru ziyan etse de, kalanı çocukları bol bol doyurur.

Kalfa hanımın Vilâyetteki işi uzadıkça içi bozuklar bir takım lâf lar çıkarmaktan da utanmazlar. Türlü dedikodular ederler. Lâkin kasabasının ileri gelenleri, müftüsü, belediye Reisi, şusu busu, bilirler ki, bu kahraman kadın, evlâtlarının nafakasını tedarik etme yolundadır. Ya civar kazalara geçip pazar yerlerinde dokuma bez sa-

ile raksettiriyor ve bir hafta mabedinin mihrabında bağdaş kurmuş Buda'nın huzurunda yılan kemiksiz, çırılçıplak diller, buhurdan tütsüleri içinde Atina'lı delikanlılar latarnasını çalarken, bir Yunanlı dilber kulaklarımıza ılık bir işveyl gözlerimize cilveyi hediye ediyor"

Fakat durunda artık düğmeyi çevırmeyin. Çünkü burası Ankara radyosu. Yani plak radyosudur' İsterseniz çevirin. Türk sesi ve Türk müziğinden başka her şey bulabilirsiniz Bu düğmeyi çeviren bir yabancı, bizim onlara verdiğimiz hükmü bizim için veremez. İşte bu ses, Türk sesi diyemeyiz. Mesele alaturka da alafranga dâvasş değildir. Çünkü alaturka alafranga veya her çeşit muziğin şaheserleri bir şahikada telakki ederler.

Bu istasyon ya plak çalar yahut gidiyo, geliyo yahutta yapacaam gibi diksiyon hatalarile dolu uyku ilâcı konferanslar verir. Arada sırada propaganda için yaptığını belli eden, propagandanın en iptidaî örneklerile bizi harap, artık bir son vermek zamanı çoktan gelmiştir. Tek istasyonumuzu nasıl olsa dinlemeğe mecbur olduğumuzdan ve halkın reyine lûzum olmadığını sanıyorlarsa aldanıyorlar.

tıyordur, ya da piriç'te iyi bir gündelikle çapacı yazılmıştır. Nerdeyse dönüp gelecektir. Hakikaten de öyle olur. Günlerden bir gün, Kalfa hanım, bir araba dolusu yükle, evinin önünde biter. Oğlanlar derhal çalışmaya başlar, yiğit ana el üstünde içeri taşınır. Çuvallar çıkınlar kapının arkasına istif edilir. Büyük oğlan kalfanın kat kai mintanlarının, çepkenlerinin, dokuma gömleklerinin katlarını kaldıra kaldıra kaldıra, elini anasının derisine doğru uzatır. Orada, her biri bir testi büyüklüğünde, terden sırsıklam olmuş memelerin tam ortalık çukurunda, sucuk gibi bir meşin cüzdan vardır. Onu çıkarır, yağlı fitilini açar, paradan patlıyacak gibi şişmiş gözlerin birinden bir ıslak beşlik çıkarıp arabacıya verir, Kapı kapanır.

Ne demeli? Bu kadın cennetlik rahmetli Feyzi ağanın körpe kızı alındıktan sonra işler büsbütün ilerler. Kalfa ana yan gelip köşekdısı yapacak yaşta olmasına bakmıyarak habire seyahatlere çıkar, vilâyet yollarını aşındırır. Sürter, koşar, ikinci oğlan için kız aramağa başlar. üçüncüsü iki yıldır İstanbul mekteplerinde okumaktadır. Evde halıdan geçilmez, kışa küp küp pekmezlerle, turşularla girilir. Arka bahçede bir iki kuzu beslenir ve erişte torbaları ahırı baştan başa çeviren rafları doldurup taşırır. Hey gidi koca kalfa hanım... Acap senin gibisi bir daha yetişir mi?

Yetişmez, yetişmez ama elin, ağzıda durmaz; hatta harekete bile geçilir.

Kasabada sanki başka iş yokmuş gibi, kalbur üstüne gelir ne kadar fesat, külhanbeyi, fiskoscu adam varsa hepsi bir araya geldiler ve kalfa hanımın Vilâyet merkezinde ne işler gördüğünü gözlemeğe karar verdiler. Arası çok sürmedi, kalfa gene bir yolculuk hazırlığına başladı. tertibat aldılar, arkasına takılıp gidecek olanlar, vilâyette bunlara katılacak olanlar falan filan alesta, hazır oldular.

Öylesine ki kahraman koca şehrin dış çizgisini daha aşmadan etrafın toz dumanı içinde, eşek, at sürüleri arasında bir takım beli bükük adamlar, kıpırdamağa başladı. Kalfa ana iri gözlerini iki yana devire devire yürüyordu. Geçtiği sokakların çoğunu, vilâyetin halis muhlis yerlisi olan takipçilerden bile ilk defa görenler vardı. Gitti, gitti. Saçakları sokağa dogru sarkmış, sundurmaları kalın direklerle tutturulmuş, kapıları demir tokmaklı evlerin aralarından geçti. Buraları öyle temhalıktı ki, takipçiler, onun bir köşe başında kaybolacağı saniyeye kadar, bir evvelki kö-

zim kulağımız deliktir yeğen... Hadi dalın içeri.„

Tek tek kapıdan süzüldüler. önlerine çıkan, karanlık, dik, basamakları su gibi, sallanan merdiveni tırmandılar. Önü kafesli bir divanhane, bir tarafta sıradan üç, dört oda kapısı.. Tıss... Ses yok. Derken odalardan biri açıldı. Kaşlarına birer kalem rastık çekmiş, kalçalı malçalı, gençten bir gelin çıktı. Kalabalığı şörünce:

"Abovvv... dedi, taburla mı geldiniz?„

Ötekiler parmaklarila (susss) işareti verdiler. İçlerinden biri, ah o kör olası fesat kanbur Veli, kadının dibine sokuldu:

"Bize diyiver, şirin bacı, dedi, kalfa hanımım odası nire?„ Kadın şaşalar gibi oldu, başını iki tarafa salladı, sonra söylendi:

"Bakındı hamam anasına, artık sürü ile getirmeğe başladı. Allah için dayanıklıdır da... Neme gerek. Nah şura, şu orta oda...„

Hepsi, pısır pısır, sösterilen odanın kapısına yaklaştılar. İçerden kısık sesler geliyordu; daha evvelden karar vermedikleri için ne yapacaklarını pek bilemiyorlardı. Ama bir iki saniye geçmeden, kalfa ananın, o herkesin kulağında izi olan yiğit sesi duyuldu:

"Ulan, nideceksen et, şimdi belini kıracağım. Çabuk ol, işim var...„

HİKÂYE

Kahraman Bir Ana

Bütün kasaba halkı, eğer soran olsa, bu kadının bir çok erkeklerden daha babayiğit olduğunu söylemekte tereddüt etmezdi. Etrafı çepeçevre fındık altınlariyle ve mavi boncuklarla süslü kızıl fesinin altında kocaman kulaklı, geniş alınlı ve iri iri siyah gözlü bir kafası vardırki, bu tarafların dağlarını bir zamanlar haraca kesmiş olan (Deli Murad) ın kafasından daha gösterişliydi. Deli Murad'ın kafası deyip geçmeyin; o kafayı jandarma gediklisi Ali Osman çavuş dikili doruk boğazında, bir gece yarısı sahibinin göğdesinden kesip almış, getirip Hükûmet konağının önünde bir sırığa dikmişti de, cümle âlem, korkudan titriyerek, üç gün, üç gece seyretmişti. E bu kadının her hali de (Deli Muradın haline benzerdi hani.. Fırsat elverse dağa çıkacak; kocasının ölümünden sonra ekmeği kesilen bir sürü çocuğun nafakasını martin kuvvetile kazanacaktır. Lâkin zaman müsaade etmedi; Jandarma çoğaldı; dağların havası koklanmaz oldu. Bu kadında evinin ekmeğini namusu dairesinde elde etmenin yolunu tuttu.

Adına (Zingali kalfa hanım) derlerdi. Biz yetiştiğimiz zamanda daracık zamanda en büyüğü yedi en büyüğü de on altı yaşında, beş çocuğu vardı, Hepsi de oğlandı. Arada bir iki de kız olmuşsa da bu kadın kız evlâdı sevmezmiş. talii yardım mı etmiş ne olmuş, hepsi birer ikişer aylıkken, hakkın rahmetine kavuşmuş. Kocası için çok iyi söylerlerdi. Halim, kuzu gibi, ensesine vur, lokmayı ağzından al, bir adammış. Ufak tefek gövdesi, y ere doğru sarkık, sarı bıyıkları, limon kadar kafası varmış. Nasıl olmuşsa da bu dağ gibi kadını almış, kimse bilmezmiş. Neyse, bu adamcağız günün birinde bir kaza-ya kurban gitmiş. Ellehem, galiba azgın atlı bir araba çiğnemiş. Kalmış mı (Zingalli kalfa hanım) zınk diye ortada. Öteye salmış, beriye salmış, evde ne varsa pazara dökük satmış, bir ara harmanlarda çalışmış; lâkin beş boğaz çocukla en aşağı üç boğaz kedisini bir türlü doyuramamış, Yardım mardımla olur iş değil. Konu komşu çare düşünür görünerek, hakikatte meraktan çatlıyarak, beklerlermiş, kalfa hanım ne yapacak diye. Oğlanlar gün günden büyür, dertleri çoğalır mekteb, kitap isterler, don, gömlek isterler, kolay mı? Kahraman ana sağa koşar, sola koşar, akşamları geç yakit geç vakit kapısının gıcırtısını işiten pencereye abanır: Nasıl geliyor diye. O, sırtında koca bir zembil, bazı bir küçük çuval, harar, çıkın, ter, geniş, tombul yanaklarından mermer gerdanına sıza sıza, eşiğe çökmüş, ilk kocaman nefeslerini almakla meşgul. Oğlanlardan biri koşar, anasının kızarık burnundan evvel getirdiği yüke bakar, sırtlayıg içeri alır; derken öteki yetişir, lâhzada haber alan diğerlerinin yardımile kahraman ana içeri çekilir. Karın doyurmak için yarım saat filân bir moladan sonra o günkü havadislerin derecesine göre, uzun veya kısa, dayak fasılları başlar. Çığlıklar, nağralar... Kalfa hanım, kocaman avuçlarile bir indirdi mi, allah yarattı demez; pestilini çıkarar. Çccuklarının terbiyesini ihmal etmez. Üstleri başları başları her gün biraz daha düzelir, yemenilerinin altı delinmeden bir yenisi alınır. Büyük oğlana, artık vakti gelmiştir, beyaz tarablus kuşak, seten don, ipek çizgili mintan yaptırılır. Kimisi haylaz çıkar okumaz; Kimisi ilk mektebi birincilikle bitirip, anasının iltimasile, Vilayet sanat okuluna yazdırılır, Onun arkasından gelen allâme, yine anasının kendisini İstanbulda okutacağını sağda solda anlatır. Herkes parmak ısırır. (Zinganlı Kalfa hanım) bu, yapar mı yapar. E.. Herkes hatırını da sayar hani. Onun çatışkanlığı, çocuklarına fedakârlığı ta vilâyetlere kadar sürer, gider. Vali görmek ister, deftardar merak eder... Kalfa bir gitti mi, on gün görünmez. Fakat evin nafakası evvelden hazırlanıp büyük oğlanın eline emanet edilmiştir. O, sabunu yarı fiatına okutsa da bulguru ziyan etse de, kalanı çocukları bol bol doyurur.

Kalfa hanımın Vilâyetteki işi uzadıkça içi bozuklar bir takım lâf lar çıkarmaktan da utanmazlar. Türlü dedikodular ederler. Lâkin kasabasının ileri gelenleri, müftüsü, belediye Reisi, şusu busu, bilirler ki, bu kahraman kadın, evlâtlarının nafakasını tedarik etme yolundadır. Ya civar kazalara geçip pazar yerlerinde dokuma bez satıyordur, ya da piriç'te iyi bir gündelikle çapacı yazılmıştır. Nerdeyse dönüp gelecektir. Hakikaten de öyle olur. Günlerden bir gün, Kalfa hanım, bir araba dolusu yükle, evi nin önünde biter. Oğlanlar derhal çalışmaya başlar, yiğit ana el üstünde içeri taşınır. Çuvallar çıkınlar kapının arkasına istif edilir. Büyük oğlan kalfanın kat kat mintanlarının, çepkenlerinin, dokuma gömleklerinin katlarını kaldıra kaldıra kaldıra, elini anasının derisine doğru uzatır. Orada, her biri bir testi büyüklüğünde, terden sırsıklam olmuş memelerin tam ortalık çukurunda, sucuk gibi bir meşin cüzdan vardır. Onu çıkarır, yağlı fitilini açar, paradan patlıyacak gibi şişmiş gözlerin birinden bir ıslak beşlik çıkarıp arabacıya verir. Kapı kapanır.

Ne demeli? Bu kadın cennetlik değilde nedir? Siz o ağzı kara komşulara bakmayın, onlar kıskançlıklarından ne edeceklerini bilmezler de, türlü rivayet çıkarırlar. Her birinin zebellâ gibi kocası, oğlu, babası olduğu halde, sofralarında bulgur aşından başka bir şey görünmez de, kalfa hanımın sofrası hoşafsız kalkmaz ortadan.,.

Büyük oğlana kasaba ileri gelenlerinin bile parmaklarını ağızlarında bırakan bir düğün edilip rahmetli Feyzi ağanın körpe kızı alındıktan sonra işler büsbütün ilerler. Kalfa ana yan gelip köşe kdısı yapacak yaşta olmasına bakmıyarak habire seyahatlere çıkar, vilâyet yollarını aşındırır. Sürter, koşar, ikinci oğlan için kız aramağa başlar. üçüncüsü iki yıldır İstanbul mekteplerinde okumaktadır. Evde halıdan geçilmez, kışa küp küp pekmezlerle, turşularla girilir. Arka bahçede bir iki kuzu beslenir ve erişte torbaları ahırı baştan başa çeviren rafları doldurup taşırır. Hey gidi koca kalfa hanım... Acap senin gibisi bir daha yetişir mi?

Yetişmez, yetişmez ama elin, ağzıda durmaz; hatta harekete bile geçilir.

Kasabada sanki başka iş yokmuş gibi, kalbur üstüne gelir ne kadar fesat, külhanbeyi, fiskoscu adam varsa hepsi bir araya geldiler ve kalfa hanımın Vilâyet merkezinde ne işler gördüğünü gözlemeğe karar verdiler. Arası çok sürmedi, kalfa gene bir yolculuk hazırlığına başladı. tertibat aldılar, arkasına takılıp gidecek olanlar, vilâyette bunlara katılacak olanlar falan filan alesta, hazır oldular.

Öylesine ki kahraman koca şehrin dış çizgisini daha aşmadan etrafın toz dumanı içinde, eşek, at sürüleri arasında bir takım beli bükük adamlar, kıpırdamağa başladı. Kalfa ana iri gözlerini iki yana devire devire yürüyordu. Geçtiği sokakların çoğunu, vilâyetin halis muhlis yerlisi olan takipçilerden bile ilk defa görenler vardı. Gitti, gitti. Saçakları sokağa dogru sarkmış, sundurmaları kalın direklerle tutturulmuş, kapıları demir tokmaklı evlerin aralarından geçti. Buraları öyle temhalıktı ki, takipçiler, onun bir köşe başında kaybolacağı saniyeye kadar, bir evvelki köşe başını bırakmıyorlardı. Bir de baktılar, kalfa viran bir evin önünde durakhyor. Akşam karanlığı da basmak üzere. Kadın, o tenhalığa rağmen, iki tarafa kafasını devirdi, kolaçan etti. Sonra alışık tilki tavrile kapının ipini çekip girdi, acele kapadı. Berikiler hemen oraya biriktiler, Fiskos, fiskos...

"Canım, dedi birisi, ben burayı biliyorum. Kırk yıllık Ayşe ninenin evidir. [illegible] zim kulağımız deliktir yeğen.. Hadi dalın içeri.„

Tek tek kapıdan süzüldüler. önlerine çıkan, karanlık, dik, basamakları su gibi, sallanan merdiveni tırmandılar. Önü kafesli bir divanhane, bir tarafta sıradan üç, dört oda kapısı.. Tıss... Ses yok. Derken odalardan biri açıldı. Kaşlarına birer kalem rastık çekmiş, kalçalı malçalı, gençten bir gelin çıktı. Kalabalığı şörünce:

"Abovvv... dedi, taburla mı geldiniz?„

Ötekiler parmaklarila (susss) işareti verdiler. İçlerinden biri, ah o kör olası fesat kanbur Veli, kadının dibine sokuldu:

"Bize diyiver, şirin bacı, dedi, kalfa hanımım odası nire?„ Kadın şaşalar gibi oldu, başını iki tarafa salladı, sonra söylendi:

"Bakındı hamam anasına, artık sürü ile getirmeğe başladı. Allah için dayanıklıdır da... Neme gerek. Nah şura, şu orta oda...„

Hepsi, pısır pısır, sösterilen odanın kapısına yaklaştılar. İçerden kısık sesler geliyordu; daha evvelden karar vermedikleri için ne yapacaklarını pek bilemiyorlardı. Ama bir iki saniye geçmeden, kalfa ananın, o herkesin kulağında izi olan yiğit sesi duyuldu:

"Ulan, nideceksen et, şimdi belini kıracağım. Çabuk ol, işim var...„

---

kısır ve mağrur şiir kralı büyük bir şair savılmasına ve 50 si ni aşmış bulunmasına rağmen, aşağı yukarı hiç bir eser vermemiştir.

Aenegal zencilerinin sihirbazları, bu zavallılara sepetler ve su kabakları gösterip içlerinde kudretli bir fetiş saklı olduğunu söyler. Hürmet ve ibadet etmelerini emrederler. Hakikatta işleri bomboştur. tabii ama zenciler, bu tamtakır kabakları dini bir korku ile seyreder, onlara ve sahiplerine karşi tazins ve taabbütte kusur etmezler. Tıpkı bunun kibi bomboş malarme, zihni bakımından senegal zincilerinden kat kat aşağı olan senebolistlerin fetişidir.

"Okarşısında diz çökülen su kapağı payesine şifahi sobbetleri sayesinde erişmiştir„ "Kulaklarıda habir dejenere olduğunu isbata kâfidir„ Prerafealiilerin "orta çağcılık ve Neocatholicismi Fransız mistiklerine onun telâkkileriyle sırayet etti. (Nourdau daha sonra yazdığı Vus de dehores dada aynı görüşlere sadık kalmıştır.) Moreas'ı Charles Vignier'yi, Reneghil'i de otopsi masasına yatıran insafsız münekkit irili ufaklı bütün sembolistleri dejeneresanla damgaladıktan sonra Tolstoi'ya geçiyor. Boileau ile Faguet'den gayri münekkit tanımıyan şarlatan doktorlarımızın yirminci yüzyılın başlangıcında çıkan bu eserden bir hayli ibret dersi alacaklarını umuyoruz.

Nordau'nun kullandığı terminoloji eskimiştir. Bir çok hükümlerin zaten — ölü dohmuştur. Tezatlar içinde bocaladığı muhakkaktır. Ekonomik ve sosyal amilleri ihmal ettiğinden çok defa satıhta kalmıştır. Ferdî ksikolojinin cılız ve titrek ışığı, büyük cemiyet meselelerini baştan başa aydınlatamaz.

Fakat eseri, bütün kusurlarına ciddi emeklere dayanıyor. Edebiyat tarihinde yeni ufuklar, (hiç değilse) patikalar açıyor. Hakikî bir sanatkâr ustalığıyle çizdiği dejenere portrelerinde kendi şairlerimizden bazılarını tanıyor gibi oluyoruz. Nordau yu Tolstoi yun Vagner'in ve sembolistlerin hem hayranları, hem de düşmanları okumak zorundadırlar.

HAFTADA BİR:

Bizim Radyomuz

AZIZ NESİN

Radyomuzun düğmesini çeviriyoruz, kulağımıza gelen çok hareketli gayda sesinden, çalan Bulgarın yüzünü seçebiliyoruz. Düğmeyi biraz daha çevirince, reçineli teller üzerinde yayının her haraketile Tuna dalgalarını konuşturan çıgan bembeyaz dişlerile yüzünüze gülüyor bir başka dalga üzerinde, ehrama doğru ilerleyen ve kızgın çöl kumlarını incitmekten korkar gibi yavaşça yere basan develerin kervanını görüyor ve mütevekki l arabın yalelisi duyuyoruz.

Başka bir dalga uzunluğundan kulağımıza çarpan sesin aynasında, da, Sen nehrini ve Eyfel kulesini buluyoruz; Parisli apaş kasketini yıkmış, ağzını kulaklarına kadar açarak bize dün gececki hovardalığından bir şarkı okuyor: ve işte burası Madrit' tir diyoruz, çünkü ipekli şalı boynumuzda, geceden siyah saçlarında, dudağından kızıl bir karanfil zeytin tanesi gözlerile şehvetli sıcak kanı ve dolgun vucudü ile ihtirası gözlerimize sunan İsbanyol kızının mahir parmaklarındaki kastanyatin sesi kulağımızda ve bu ses bizi Madrit'e götürüyor, İşte Arap kanından melezlenmiş Ispanyol kızı, yelpazesiyle yanagındaki beni gizleyerek göz kırpıyor. Çevirin radyonun düymesini: Vest Minister kilisecinin yüksek duvarlarında akseden org sesinden ve bu korodan buhurdan ve günlüğü kokluyoruz'

İşte şimdi duyulan İrlandalı'nın millî şarkısıdır. Kısa etekli ve haşin tabiatlı İrlandalılar halka olmuşlar, bir çeşit hora tepiyorlar.

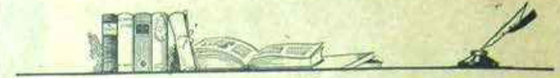
Esirleri olan bir beyaz insanı meydandaki ateşte kuzu kızartmasına çevirecek olan Afrika yerlilerinin kudümzil ve sevinç çığlıklarını asrımızın Amerikan medeniyetine hediye eden cazı duydunuz mu?

Abanoz bacaklarını ılık denize sarkıtmış, siyah saçlarına kır çiçeklerinden taç giyinmiş Haytili'nin sesini duyuyormusunuz uzaktan bir kitar ona cevap veriyor.

Düğmeyi biraz daha çevirin: İşte bir Hintli fakir çatallı dilini çıkarıp şahlanmış kobra yılanına kavalıile raksettiriyor ve bir hafta mabedinin mihrabında bağdaş kurmuş Buda'nın huzurunda yılan kemiksiz, çırılçıplak diller, buhurdan tütsüleri içinde Atina'lı delikanlılar latarnasını çalarken, bir Yunanlı dilber kulaklarımıza ılık bir işveyi gözlerimize cilveyi hediye ediyor"

Fakat durunda artık düğmeyi çevarmeyin. Çünkü burası Ankara radyosu. Yani plak radyosudur' İsterseniz çevirin. Türk sesi ve Türk müziğinden başka her şey bulabilirsiniz' Bu düğmeyi çeviren bir yabancı, bizim onlara verdiğimiz hükmü bizim için veremez. İşte bu ses. Türk sesi diyemeyiz. Mesele alaturka da alafranga dâvasş değildir. Çünkü alaturka alafranga veya her çeşit muziğin şahesrleri bir şahikada telakki ederler.

Bu istasyon ya plak çalar yahut gidiyo, geliyo yahutta yapacaam gibi diksiyon hatalarile dolu uyku ilâcı konferanslar verir. Arada sırada propaganda için yaptığını belli eden, propagandanın en iptidaî örneklerile bizi harap, artık bir son vermek zamanı çoktan gelmiştir. Tek istasyonumuzu nasıl olsa dinlemeğe mecbur olduğumuzdan ve halkın reyine lûzum olmadığını sanıyorlarsa aldanıyorlar.

Bizim Ansiklopedimiz :

MUHTEKİR — İkinci Cihan Harbinin yenilmez ordularının baş komutanı. Fakir mahallelerde dolaşan bir rivayete göre de Azrail'in erkânıharbiye reisi.

FAKİR — Bütün bankaların en sadık gece bekçisi.

NAMUS — Nasrattin Hoca'ya göre, fincancı katırlarını ürküten bir heyulâ. Bize göre, hammalın semeri, emekcinin nasırı, münevverin beyn.

KİTAP — Bazan, eslıha-i memnuadan ma'dut eşya. Bazan da alınıp rafa konan limon gibi bir şey..

ZEYTİNYAĞI — Bir numaralı halk düşmanı,

FİAT — Kendini kaydı hayat şartile nasb eden bir diktatör.

REÇETE — Ölüm yollarını gösterir bir tıp haritası.

DOKTOR — Tıbbiyenin mimarlık şubesinden mezun olanlara verilen isim. Bazıları apartıman inşaatında mütehassıstırlar.

ECZACI — Gayet ketum bir insan sır saklamasını bildiği kadar ilâç saklamasını da bilir.

POLİTİKA — Bazı memurların vekâlet emrine alınmasını kolaylaştıran gayri siyasî neşriyat!

MEMUR — Otuz yılda eskiyen son derece dayanıklı bir aba.

EMEKLİ — Sandalyesiz nazır, içlerinde, oturacak bir sandalye tedarik edenlere de raslanılmaktadır.

TAHSİLDAR — Gelişi de gidişi gibi azap veren bir misafir.

DÜZELTME: 2 nci sayımızda Atom ölüm diye dizilmiştir düzeltiriz.

GÜN

HAFTALIK KÜLTÜR VE AKTÜALİTE GAZETESİ

İŞÇİ DÜNYASI:

ÇIRAKLIK MESELESİ

Bir ithalâtçının, bir atölye şefinin veya bir amelenin mesleğinin tatbikî cihetlerini diğer bir şahsa öğretmek ve kararlaştırılmış müddet ve şartlar içinde birlikte çalışmak mecburiyetine "ÇIRAKLIK MUKAVELESİ" denir. İş öğretenee USTA, iş öğrenene de ÇIRAK adı verilir.

Eski iş rejiminde çıraklık sınaî teşkilâtın temel taşı idi. Kooperatif nizamnameleri bunu inceden inceye kaideleştirmişti. Çırak ile usta veya patronun karşılıklı vecibelerini taşıyan yazılı mukaveleler korparasyon arşivlerinde saklanırdı. Bizde de dahilik teşkilâtının buna ait hükümleri fütüvvetnamelerde yazılıdır.

Fransa'da 1791 de korporatif rejimi ortadan kaldırılıp yerine mutlak iş hürriyeti gelince çıraklık karekterini tamamen kaybetti. Gerçi çıraklar yine alınıyordu. Fakat artık onların mesleki terbiyelerile uğraşılmıyor ancak çalışmalarından istifade düşünülüyordu.

Bu şartlar altında çıraklık o büyük sanayi an'anesinden yavaş yavaş uzaklaşıyordu.

Fransa'da çıraklık inhitatını önlemek üzere 1851 de bir takım kanunî tedbirler alındı. Bizim iş kanunumuzda ise çıraklık müessesesine ait esaslı hiç bir hüküm mevcut değildir. Karabük Fabrikalarında, Devlet Demiryolu İşletmelerinde ve bazı büyük müesseselerde çıraklık üzerinde durulduğunu, bazı meslekî terbiye teşebbüslerinden anlıyoruz.

Avrupanın bugün birçok sanayiinde çıraklık kaldırılmıştır. Çünkü bu sanayi yetişmiş işçi kullanmak zorundadır.

Çıraklığın çöküşünü bazı memleketler millî bir tehlike saymaktadırlar. Fransada 1904 yılında çıkarılan bir kanunla çıraklığın tekrar nizamlaştırılması yolunda ilk adım atılmıştır. Bu kanuna göre:

1) Çıraklık mukavelesi yazılı olacak ve iş meclisi kâtipliğine verilecek! 2) Çıraklar işameclisinin nezareti altında bulunacaklar; 3) Çıraklık nizamları sanayide olduğu gibi ticarete de tatbik edilecek, 4) Müesseselerin çırak edinme hakları kanunla tanzim olunacak.

Bu kanunun halline çalıştığı ikinci meselede meslek öğretimidir. Çırakların millî meslek okullarında, amelî sanayi ve ticaret okullarında gece ve meslek kurslarında yetiştirilmelidir.

Fakat bütün bu okul ve kurslar Fransa'daki bir milyona yakın çırağın ancak % 10 nunu okutabilmektedir.

Bu sebeple Almanya ve İsviçrede olduğu gibi Fransada 1919 kanunu ile kadın ve erkek işçi müstahdemlere 18 yaşına kadar meslekî tahsil mecburiyeti yüklemiştir.

Çıraklık meselesinin Türkiyede ciddi surette ele alınması ve küçük yaştaki işçilerin meslek okullarında yetiştirilmesi lâzımdır. Bu suretle müesseseler tarafından yetiştirilenlerle yetiştirilmiyenler arasında — devletçe okutulan talebeler gibi — muayyen bir müddet için çıraklık mukavelesi yapılabilir.

RAKAMLAR ve GERÇEKLER:

■ 1939 yılında İstanbul Ticaret Odasında kayıtlı 1853 şirket ve 6040 kredi ticarethane, 574 simsar ve tellâh vardı.

■ Yine 1939 yılında İstanbul vilâyeti mezbahalarında 46666 davar, 9385 sığır kesilmiştir. Bunların et yekûnu 24049365 kilodur.

■ O yılın İstanbul nüfusu 883559 olduğuna göre bir yıl içinde nüfus başına düşen et miktarı ortalama 29 kilodur. Halbuki bütün Türkiye halkına ayni yıl içinde düşen et miktarı nüfuz başına 4 kilo 300 gramdır.

İstanbullular diğer şehir ve köylü nüfusuna göre 7 defa fazla et yiyebilmektedir. Fakat okuyucularımız bu arada her gün et yiyenlerle bütün sene et yemiyenlerin hatırlıyarak bu rakamlardan ona göre neticeler çıkarabilirler.

■ 1939 yılında bütün İstanbul sinemalarına 6899455 seyirci girmiştir. Aynı yılın tiyatro seyirci sayısı ise 294514 tür. Bu miktarın 184760 ı şehir tiyatrosuna aittir.

■ 1939 yılında İstanbul'da çeşitli 541 yangın olmuş, bu yangınlar neticesi 54 kişi yaralanmış ve 1 kişide ölmüştür.

***

Hayatın İçinden

Münevver Hazretleri

Fıkrayı hatırlarsınız:

— Hele şuna bak kendi eşeğe binmiş, karısını yaya yürütüyor!

— Şu genç kadının saygısızlığını görüyor musunuz? Eşek üstüne kurulmuş ihtiyar kacasını peşinden koşturuyor!

— Ama merhametsiz insanlar.. Hele şunlara bakın ikisi birden binmişler,zavallı hayvanın nerdeyse belini çökertecekler!...

— Dünya da ne ahmaklar varmış. Hem eşekleri var, hem de bu sıcakta yaya yürüyorlar!..

İşte birçok münevverlerimizin meseleler ve aksiyonlar karşısında ya kahve peykesine veya ilim minderine kurulup yaptıkları kritikler yukarıkı fıkraya tıpatıp uygundur.

O, ağacın altına hasır serip sırtüstü yatacak ve güneş armudu pişirecek ve bir kargada onu tam ağzına düşürecek...

O, aksiyonun içinde ve bir idealin peşinde yalnızlıktan kıvrana kıvrana, yağmur gibi terler döke döke balyoz sallıyanların karşısına geçip, hekimane, alimane ve sık sık zaferi fürüşana? edâlar takınacak ve cigarasının dumanlarında tahayyül ettiği afroditin kalçalarını balyozun havada çizdiği şekillerde bulamayacağı için hüsranına ağlayacak.

O, yani münevver hazretleri. ideoloji namına "hık" deyip sonra kahve döğücüden payını isteyecek..

Ama o, tabiatde en güzel manzarasının omuz vere vere yükselen sıra dağlar ve ardada koşan dalgalar olduğunu bilip asla bilib öğrenemiyecek..

Bizde münevver, münevver hazretleri kaldıkça halk kütleleri "ilim" senin ise "aksiyon" bizimdir deyip yürüyecekler ve O eteğini toplayıp sudan geçinceye kadar, ötekiler deryaları çoktan aşmış bulunacaklardır.

ADİLOĞLU

PORTRELER:

FETHİ KARAKAŞ

Fethi Karakaşı tanırmısınız?

Eğer resim sergilerine gidiyorsanız, onun resimleri karşınızda duraklamadan geçmis olmanız imkânsızdır.

Hatırlatalım:

Fırçasının, ucuyla küfeci çocukların uçuk benizli kansız yüzünü okşıyan, sapıyla muhtekirin, dalkavuğun, karaborsacının haram deposu göbeğini muştalıyan resimler: Fethinindir.

Fethiyi tanımak gayet kolaydır: Eğer sergilerde ve sanatkâr muhutlerinde (910 — 915) (saç tuvaleti) babalarımızın fotograflarını hatırlatan) anlının sağ tarafına yapışmış perçemiyle sukûti fakat gözleri parıl parıl bir gence rastlarsınız, tereddüt etmeyin: bu Fethidir.

Gene bu muhitlerde yepyeni (ve her zaman siyah) elbisesi 10—12 yıl evvelki modaya uygun, 29 paça, ağır fakat sağlam yürüyen birini görürseniz: bu Fethidir.

Kanuştuğu zaman kızaran ve konuşmamak için ekseriya ıslık çalan: Fethidir.

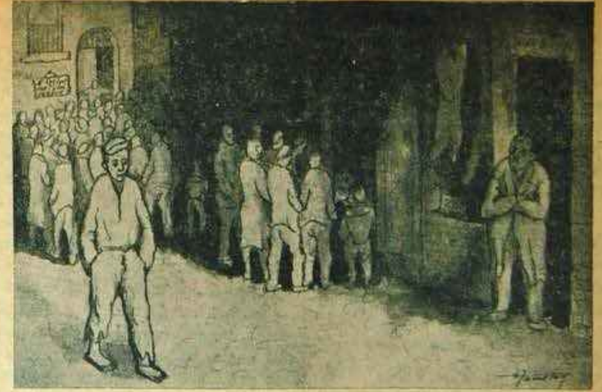
Fethiye soralım "Realistmisin" "bi. bilmem" diyecek

"Demokratmısın." "bi. bi. bilmem diyecek.

"Sağmısın" "bi. bi. bi. bilmem" "Sol musun" Artık kızmıştır: "Gi. Gi. Gi. G. Git be sendee

Fethi Karabaş 5 mart 917 de Üsküdarda dünyaya geldi. İlk tahsilini Beşiktaşta 22 inci ilk mektepte, orta tahsilini galatasarayda ikmal etti ve bundan sonra G.S akademise yazıldı, İlk talebelik senesini merhum Nazmi Ziyada geçiren Fethi, Pr. Leopold Levinin akademi Resim şubesi şefliğine gelmesi ile onun atelyesine alındı ve Selim, Mümtataz Yener, Mukaddes Erol, Nuri İyem gibi kıymetli sanatkârlarla atölye arkadaşlığı etti. Resimleri ilk defa 940 da teşhir olundu. Daha evvelkilere nazaran yeni telekkilerle birleşen gençlerin YENİLER adile vücude getirdikleri gurubun müessislerinden ve san'at anlayışında "halkın idrak seviyesi ve menfaatları" ni ön safta gören MİLLİ cereyanın müntesiplerindendir.

Haşmet AKAL

Desen (FETHİ KARAKAŞ)

KÜLTÜR HAREKETLERİ ve OLAYLAR

BİBLİYOĞRAFYA

DEMOKRASİ ve SOSYALİZM: Bu mektup İngiliz İşçi Partisi sekreteri ve Londra üniversitesi siyasî ilimler profesörü sosyalist H. J. Soski'nin "Avrupada liberalizmin doğuşu" adlı çok tanınmış bir eserinin "plânlı demokraside hürriyet" isimli faslının tercümesidir.

Yurt ve Dünya" yayınlarından olan bu eser Doçent Niyazi Berkes tarafından Türkçeye çevrilmiştir. Asıl demokrasiyi tanımak ve plânlı demokrasinin ne olduğunu anlamak ihtiyacında olanlar bu eseri okumakla siyasî ve içtimai kültür seviyelerini yükseltmiş olacaklardır.

Böyle ciddi bir eseri dilimize çevirmiş ve yaymış olan arkadaşımı tebrik ederiz.

HARBE GİDENİN ŞARKILARI: Necati Cumalı'nın bu şiir kitabı, ideolojik heyecanile, mısraların taşıdığı ileri kültürile şiirde aradığımız fikir ve lisan muvazenesiyle bize ilerisi için çok şeyler vadeden bir başlangıcıdır. Tebrik ederiz.

ŞEHİR TİYATROSU DRAM KISMINDA — (SANATKÂR AŞKI)

Senenin ilk telif eseri olarak "Sanatkâr Aşkı" nı seyrediyoruz. Eser Vedat Nedim Tör tarafından yazılmış sahneye de İ. Galip Arcan koymuştur.

Sanatkâr Aşkı Bethoven'in "Apassionata" adlı sonatından mülhem olarak yazılmıştır. Mağlûm olduğu üzere Appaionatas 3 hareket bilir sonattır. Bu sebeple sanatkâr aşkıda üç perdedir. Eser kusursuz oynanmış ve "Cahide" bir kerre daha sanatkâr kâbiliyetini göstermiştir,

KOMEDİ KISMINDA — (SÖYLEMELİ Mİ?)

"Eugene Labiche, Fransa'da Moliere'den sonra gelen komedi muharrirleri arasında en fazla sevileninir. Eserlerinde moral cephe göze çarpar."

Komedi kısmında oynanan Doit - on le dire eseri ilk olarak 1872 yılında Palais - Royal tiyatrosunda oynanmış ve oradan sonra muvaffakiyet sırrının perdesini aşan eser bir çok dillere tercüme edilmiştir. Son zamanlarda bilhassa Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği bu eseri bütün tiyatro, repertuvarlarına dahil etmişlerdir. Dilimize sanatkâr Reşit - Baran tarafından oldukça güzel bir üslûpla çevrilmiştir. Artist bahusus oyunda birinci plândaki "Cargaret" rolünü almıştır. Necdet Ayral müstesna hepsi üzerlerine düşen vazifeei yapmıştır.

Mevzuu'nu söylemek için biz de tereddüt içindeyiz acaba okuyucularımıza "söylemeli mi?"

EMİN ÖNÜ HALK EVİNDE — ("BORA" BALESİ)

Dünyada yalnız Rus milletine has olan Bale sanatının bizde henüz mevcudiyet tarihi yok denecek kadar acıdır. Bu sebeple E. Ö. H. E. nin bu faaliyeti övülmeğe değer ve gelecek için ümitle doludur. Bu gençleri seyretmek ve takdir etmek cidden doğru olur. Baleye her nedense "Bora" adı verilmiş. Buna "Demetin rüyası" demek daha doğru olur. Bizleri sevindiren bir nokta da Balenin A. B. C. gibi üç ekibi olması. Eser Stravinsky, Prokofieff, Tchaikovsky, Berlioz gibi bestekârların dehâ dolu müzikleriyle süslenmiştir. Son söz olarak eseri veren Nedim Akçeri, rejisör İ. G. Arcanı baleyi hazırlıyan bayan Krassayı ve bütün bu sahada çalışan gençleri tebrik ederiz.

- Editörlere -

Basdırdığınız kitapların intişarını haber verebilmemiz için bize nüshasını « POSTA KUTUSU: 792 İSTANBUL » Adresine göderiniz.

GÜN

Müessis ve Başmuharriri: Esat Adil Müstecaplıoğlu — **İmtiyaz Sahibi ve Neşriyat Müdürü:** Hasan Tanrıkut.
İdare Yeri : Cağaloğlu yokuşu, Narlıbahçe sokağı No: 9 Kat: 3 — **İstanbul**
Abone Şartları : Yıllığı: 4. Altı aylığı: 2. Üç aylığı 1 Liradır
İlân Şartları : Birinci sayfa başlık **8 Lira,** Dördüncü sayfa başlık **6 Lira,** Diğer sayfaların santimi **50 Kuruş**
Dizgi : YARATIŞ Mürettiphanesi, **Baskı** TAN Matbaası